16.11.2021

Tarkastusvaliokunta

Eduskunta

Viitetieto Tarkastusvaliokunta to 18.11.2021 klo 12.30/ K 20/2021 VTV-vuosikertomus/ Asiantuntijapyyntö

LAUSUNTO TULOREKISTERIN KÄYTTÖÖNOTOSTA JA VAIKUTUKSISTA

Eduskunnan tarkastusvaliokunnassa on käsiteltävänä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2021. Kertomuksessa on nostettu esiin tulorekisterin käyttöönottoa ja vaikutuksia koskeva tarkastuskertomus (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 3/2021), joka koskee STM:n vastuualuetta. Sitä koskevia huomioita on esitetty seuraavaksi.

Valtiontalouden tarkastusviraston tulorekisteriä koskevan tarkastuksen tarkoituksena oli selvittää, onko tulorekisterin avulla saavutettu sen tavoitteiksi asetettuja hyötyjä ja vaikutuksia. Sosiaali- ja terveysministeriötä kuultiin talven 2020 – 2021 aikana sen hallinnonalalla tehdyistä havainnoista ja mahdollisista havaintojen perusteella tehdyistä toimista.

STM toteaa, että tulorekisterin keskeinen ajatus on, että sen tiedoilla pyritään palvelemaan suurta määrää erilaisia tietotarpeita. Tästä syystä tulorekisterin tietosisällöstä tuli laaja ja yksityiskohtainen, mutta samalla osa erilaisten etuuksien ja sosiaaliturvan toimeenpanossa tarvittavista tiedoista jätettiin vapaaehtoisesti ilmoitettaviksi. STM:n hallinnonalalla tästä seuraa, että tulorekisterin tietosisällön käytettävyys vaihtelee ja aiheuttaa ylimääräistä työtä. Tulorekisterin ongelmat näkyvät erityisesti tietojen hyödyntäjinä oleville vakuutuslaitoksille.

Koska tulorekisteriin kirjattujen tietojen oikeellisuudessa ja laadussa on ollut puutteita, joutuvat tiedon käyttäjät selvittämään itse tietojen oikeellisuuden. Lisäksi tiedon käyttäjät eivät kykene korjaamaan havaittuja virheitä, vaan korjaustehtävä kuuluu tiedon tuottajalle eli työnantajalle palkanmaksajana. Korjaukset jäävät kuitenkin usein viipymään, koska tietojen korjaaminen takautuvasti koetaan hankalaksi. VTV:n huomio on, että vaikka työnantajien ei esimerkiksi enää tarvitse tehdä maksamistaan palkoista erillisiä vuosi-ilmoituksia, ei työnantajien hallinnollinen taakka ole vähentynyt. Työnantajien työmäärä on jopa kasvanut, koska tulorekisteri-ilmoituksia joudutaan tekemään kaiken kaikkiaan aiempaa useammin. STM näkee tärkeänä, että tulorekisterissä tietosisällön oikeellisuutta voitaisiin lisätä kaikin tavoin.

Näistä ongelmista huolimatta on selvää, että STM näkee tulorekisterin tärkeänä ja järkevänä järjestelmänä. Tulorekisteristä saatavat ajantasaiset tiedot mahdollistavat uusia toimintamalleja eikä eri etuusjärjestelmiin liittyneeseen vuosi-ilmoittamiseen pidä palata. Tulorekisterin tietojen käyttäjistä erityisesti Kela, työeläkeyhtiöt ja Työllisyysrahasto ovat pystyneet sujuvoittamaan

toimintaansa. Erityisesti koronatilanteessa tulorekisteristä on ollut merkittävä hyöty, kun eri toimijat ovat saaneet aiempaa ajantasaisemman kuvan työnantajien palkkasumman muutoksista vuoden aikana. Näin on voitu ennakoida ja kohdentaa tarvittavia toimenpiteitä oikein. Sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, että sosiaaliturvaa kehitettäessä on otettava huomioon eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan tulorekisterilaista antama lausunto (StVL 11/2017 vp). Sen mukaan sosiaaliturvaa on kehitettävä ensisijaisesti sosiaalivakuutusjärjestelmän omista lähtökohdista eikä muista järjestelmälle vieraista tarpeista kuten tulorekisterin tietosisällöstä käsin.

Valtiontalouden tarkastusvirasto toteaa tarkastuskertomuksessa näkemyksenään, että jos rekisteristä halutaan enemmän hyötyä, olisi päätettävä, laajennetaanko ilmoitusten pakollista tietosisältöä vai pyritäänkö yhdenmukaistamaan etuuslainsäädäntöä esimerkiksi yhtenäistämällä erilaisten etuuksien määrittämisessä käytettäviä tulokäsitteitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että parhaillaan valmistellaan lainsäädäntöhankkeita, joissa näitä molempia edistetään samanaikaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö on 19.3.2020 asettanut parlamentaarisen komitean (Sosiaaliturvakomitea) uudistamaan sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa. Tavoitteena on sosiaaliturvan rakenteellinen ja toiminnallinen kehittäminen pitkällä aikavälillä. Komitean tehtävänä on toimeksiantonsa mukaisesti selvittää ja valmistella ehdotus etuuksien käsitteistön ja maksuajankohtien yhtenäistämiseksi. Samalla huolehditaan ansio- ja perusturvaetuuksien käsitteiden yhdenmukaisuudesta.

Komitean työtä tukevat viisi jaostoa, joista hallintojaoston vastuualueena on etuuksien käsitteistön ja maksuajankohtien yhtenäistäminen ja hakemisprosessin yksinkertaistaminen. Jaosto tarkastelee perhe-ja tulokäsitteitä. Tavoitteena on kehittää ymmärrettävämpi kokonaisuus ja mahdollisuus hakea yhdellä hakemuksella useita etuuksia, niin että myös järjestelmän läpinäkyvyys paranee. Jaoston tehtävänä on myös kehittää digitalisaation ja tekoälyn hyödyntämistä etuusjärjestelmän ja siihen kytkeytyvän palvelujärjestelmän toimeenpanossa ottaen huomioon tietojärjestelmien kehittämistarpeet ja yksilön tietosuoja.

Kansliapäällikön sijaisena osastopäällikkö — Raimo Antila

Neuvotteleva virkamies — Kirsi Päivänsalo

JAKELU

STM Kirjaamo
Eduskunnan tarkastusvaliokunta